

Mr Nenad STANKOVIĆ
Viši sudijski saradnik,
Osnovni sud u Paraćinu

Pregledni članak
UDK: 343.222(497.11) ; 341.645.5(4)
Primljeno: 12. marta 2014. god.

ZABRANA „DVOSTRUKE UGROŽENOSTI“ I PROBLEM RAZGRANIČENJA KAZNE NE ODGOVORNOSTI

Poslednjih godina praksa Evropskog suda za ljudska prava je izvršila veliki uticaj na sudsku praksu u Republici Srbiji, koja je kao članica Saveta Evrope u obavezi da poštuje Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Otuda su i njeni organi dužni da poštuju odluke Evropskog suda za ljudska prava. U praksi Evropskog suda za ljudska prava se posebno izdvojilo načelo zabrane dvostruke ugroženosti (kažnjivosti), čija je suština da isto lice ne može biti dvaput kažnjeno od strane dva organa iste države za isto delo (događaj). Navedeno načelo je proisteklo iz odredbe člana 4. Protokola br. 7 uz EKLJP, kao pravo da se ne bude osuđen ili kažnjen dvaput u istoj stvari. Prema navedenoj odredbi „nikome se ne može ponovo suditi, niti se može ponovo kazniti u krivičnom postupku u nadležnosti iste države za delo zbog koga je već bio pravnosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom te države“.

Međutim, do praktičnih problema je došlo u tumačenju odredbe konvencije od strane Evropskog suda za ljudska prava i unutrašnjeg kaznenog prava Republike Srbije, jer Evropski sud za ljudska prava ne pravi razliku između tri vrste kaznenih delikata (kažnjivih dela) – krivičnih dela, prekršaja i privrednih prestupa. Problem nastaje kada jedan konkretan životni događaj istovremeno obuhvata obeležja više kažnjivih dela. U tom slučaju, moguće je da

se protiv istog lica paralelno vodi više (kaznenih) postupaka, što dovodi do povrede principa zabrane dvostruke ugroženosti. Takvim postupanjem organa iste države može doći i do kršenja osnovnih ljudskih prava.

U radu se kritički razmatraju pojedina materijalno pravna i proceduralna zakonodavna rešenja u pravnom sistemu Srbije, međusobni odnos tri vrste kaznenih dela (krivičnih dela, prekršaja i privrednih prestupa), uticaj prakse Evropskog suda za ljudska prava na praksu sudova Republike Srbije, kao i neke moguće izmene de lege ferenda, a sve u cilju boljeg i pravičnijeg suđenja.

ključne reči: kazneni delikt, pravna kvalifikacija, krivično delo, prekršaj, zabrana dvostruke ugroženosti, ne bis in idem, Evropski sud za ljudska prava.

1. Uvod

U našoj aktuelnoj sudskoj praksi, posebno u postupanju osnovnih i prekršajnih sudova, poslednjih godina je nastupila konfuzija u odnosu na pravnu kvalifikaciju konkretnog događaja u situaciji kada se konkretan činjenični opis može istovremeno zakonski kvalifikovati i kao krivično delo i kao prekršaj odnosno privredni prestup.

Naime, nisu retki slučajevi u kojima okrivljeni za prekršaj sa elementima nasilja, istovremeno može biti i okrivljeni u postupku pred osnovnim sudom za npr. krivično delo nasilja u porodici, ugrožavanje sigurnosti, teške telesne povrede, lake telesne povrede i sl. Pored toga, može se desiti da okrivljeni bude u krivičnom postupku gonjen za krivično delo uvrede, a da se istovremeno vodi prekršajni postupak za neki od prekršaja iz Zakona o javnom redu i miru.

U ovim situacijama, pravosudni organi (sudovi, tužilaštvo) suočavaju se sa problemom, na koji način treba kvalifikovati predmetni krivični događaj, a da se pri tome ne povrede određena načela krivičnog ili prekršajnog materijalnog ili procesnog prava (odn. prava privrednih prestupa), prava okrivljenog, pa konačno i prava oštećenog. Često se kao problem javlja to, da „neadekvatnom“ kvalifikacijom i pokretanjem određenog sudskog postupka, može doći do povrede i elementarnog načela pravde i pravičnosti.

Da bi situacija bila slikovita, u praksi naših sudova se često javlja slučaj da se za isti životni događaj, tj. isti činjenični opis, protiv istog okrivljenog, istovremeno pokrene i krivični i prekršajni postupak. Naravno, često se događa i to da prekršajni postupak pre pokretanja krivičnog sudskog postupka, bude

okonačan pravnosnažnom odlukom (presudom ili rešenjem). U takvim situacijama se npr. dešava da je isti okrivljeni pre nego što je pokrenut krivični postupak, već pravnosnažno oglašen krivim, oslobođen ili je rešenjem prekršajnog suda postupak prema njemu obustavljen za isti događaj. Tako se može dogoditi da okrivljeni prethodno bude oglašen krivim, na primer, za prekršaj protiv javnog reda i mira, a da se tek naknadno od strane ovlašćenog javnog tužioca pokrene krivični postupak za, na primer, krivično delo teške telesne povrede ili krivično delo nasilje u porodici. Shodno našem zakonodavstvu, i ranijoj sudskoj praksi prekršajnih sudova i tzv. krivičnih sudova, takve situacije ne bi trebalo da predstavljaju problem, jer bi se na vrlo jednostavan način sudovi držali pravila da „utvrđena odgovornost okrivljenog za lakši kazneni delikt ne isključuje njegovu odgovornost za teži kazneni delikt“. Drugim rečima, ako bi neko bio oglašen krivim i kažnjen kaznom zatvora za prekršaj koji se odnosio na isti događaj za koji je kasnije pokrenut i krivični postupak, to ne bi uticalo na pokretanje i vođenje krivičnog postupka, pa bi se krivični postupak redovno pokrenuo i dovršio, a ukoliko bi se utvrdilo da je okrivljeni istim radnjama izvršio i krivično delo, zbog čega bi bio osuđen, kazna izrečena odlukom organa za prekršaje, samo bi mu se uračunala u kaznu izrečenu odlukom u krivičnom sudskom postupku. Ovakve situacije je na adekvatan način razgraničavalo pravilo o uračunavanju kazne izrečene u prekršajnom postupku iz čl. 63. st. 3. KZ.

Međutim, u međuvremenu su nastupile značajne promene koje su našem krivičnom materijalnom i procesnom zakonodavstvu, donele i neke praktične probleme. Pod njihovim dejstvom došlo je i do značajne promene naše sudske prakse, ali bez promene našeg materijalnog krivičnog i prekršajnog zakonodavstva.¹

Tako su na primer, u praksi moguće i suprotne situacije, koje bi po slobodnom osećaju pravde, bile na granici same pravičnosti. Moguće su situacije u kojima bi okrivljeni bio pravnosnažno kažnjen za određeni prekršaj samo novčanom kaznom, a da je iz krivičnog događaja proizašla teška telesna povreda, zbog čega ne bi moglo, (i pored volje javnog tužioca), da dođe do pokretanja krivičnog postupka, jer je okrivljeni već kažnjen jednom pravnosnažnom odlukom od strane „organa iste države“. Otuda nam se kao potpuno nelogičnom, ukazuje situacija da okrivljeni zbog određenih pravnih garancija, ne bi mogao da bude krivično gonjen iako postoji teška telesna povreda naneta oštećenom, jer bi se tako povredilo načelo *ne bis in idem*. Iz navedenih formalnih garancija, koje se nikako ne mogu osporavati, nastao je problem da ranije

1 Prva zakonodavna intervencija u tom pravcu bila je na procesnom planu, i to donošenjem novog Zakona o prekršajima („Službenom glasniku RS“, br. 65/2013), gde je zakonodavac imajući u vidu praksu Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), izvršio određene izmene, radi usklađivanja sudske prakse naših sudova sa praksom ESLJP.

(pravnosnažno) utvrđena odgovornost okrivljenog za lakši kazneni delikt (prekršaj) može isključiti njegovu odgovornost za teži kazneni delikt (krivično delo), iako bi za to postojali svi materijalni i formalni uslovi. Otuda se može postaviti pitanje, da li se danas paralelno mogu voditi krivični i prekršajni postupak i da li istovremeno mogu postojati odluke i prekršajnog i krivičnog suda u istoj stvari?

2. Zabrana dvostruke ugroženosti² i novo tumačenje *ne bis in idem*

U nauci krivičnog procesnog prava načelo *ne bis in idem* se tumači kao načelo koje ima za cilj da spreči ponovno vođenje krivičnog postupka protiv istog okrivljenog za delo za koje je već doneta pravnosnažna krivična presuda ili pravnosnažno rešenje o obustavi krivičnog postupka. Osnovna ideja i cilj ovog načela jeste da se na takav način obezbedi *pravna sigurnost* lica protiv kojih se vodi krivični postupak, tj. da bi nakon sprovedenog postupka konačno bili sigurni da se krivični progon od strane države protiv njih više neće preduzimati za isti događaj.

Problem koji se javlja u vezi sa ovim načelom je tumačenje identiteta dela („isto delo“). Načelo *ne bis in idem* se ne odnosi na rešenje kojim se *odbacuje* optužni akt, a što se čini kada se pojave tzv. procesne smetnje privremenog karaktera, jer bi to onemogućilo kasnije vođenje postupka po prestanku navedenih smetnji. U načelu potrebno je da je u pitanju isto delo tj. isti činjenični opis događaja. Kao što smo prethodno naveli u našoj teoriji se ovaj princip različito definiše.³

Slično dejstvo kao i pomenuto načelo, koje je tradicionalno zastupljeno u kaznenim postupcima, ima i načelo *zabrane dvostruke ugroženosti (kažnjivosti)*, koje je proizašlo iz prakse Evropskog suda za ljudska prava. Pod dejstvom prakse ESLJP na praksu sudova konkretne države, došlo je do promene dejstva i načela *ne bis in idem*, usled čega je došlo i do promene na

2 Suština načela zabrane dvostruke ugroženosti (kažnjivosti), mogla bi se, shodno praksi ESLJP, odrediti kao princip da isto lice ne može biti dvaput kažnjeno, niti mu dvaput može biti suđeno, od strane dva organa iste države za isto delo (događaj). Tačnije, ovo načelo se odnosi na pravo da se ne bude suđen ili kažnjen dvaput u istoj stvari (čl. 4. Protokola br. 7 uz ESLJP).

3 M. Škulić, Krivično procesno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, str. 53-54. M. Škulić, Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 101-103; Vidi: M. Grubač, Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd 2008, str. 132; T. Vasiljević, Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Savremena administracija, Beograd, 1981, str. 117; B. Zlatarić i M. Damaška, Rječnik krivičnog prava i postupka, Novinsko-izdavački zavod, Zagreb, 1966, str. 174; D. Dimitrijević, M. Stefanović-Zlatić i Đ. Lazin, Krivično procesno pravo, Naučna knjiga, Beograd, 1986, str. 80.

zakonodavnom planu, tj. njegove zakonske definicije. Do takve promene je prvo došlo u novom Zakonu o prekršajima iz 2013. g. U nastavku rada ćemo bliže razmotriti odnos ova dva načela, s obzirom da utiče na razgraničenje paralelne kaznene odgovornosti, odn. istovremeno vođenje dva kaznena postupka.

2.1. Ustavna i zakonska definicija *ne bis in idem* (ustavna, zakonska kategorija)

Načelo *ne bis in idem* predstavlja ustavnu i zakonsku kategoriju. Ono je dakle, kao takvo definisano najvišim pravnim aktima, Ustavom Republike Srbije, Zakonikom o krivičnom postupku i Zakonom o prekršajima.

U okviru *pravne sigurnosti u kaznenom pravu*, Ustav RS iz 2006. godine, definiše princip *ne bis in idem* odredbom člana 34. st. 4.⁴ Navedenom odredbom Ustava propisano je da „niko ne može biti gonjen ni kažnjen za krivično delo za koje je pravnosnažnom presudom oslobođen ili osuđen ili za koje je optužba pravnosnažno odbijena ili postupak pravnosnažno obustavljen, niti sudska odluka može biti izmenjena na štetu okrivljenog u postupku po vanrednom pravnom leku. Istim zabranama podleže vođenje postupka *za neko drugo kažnjivo delo*“. Navedenom ustavnom definicijom princip *ne bis in idem* je proširen pored tzv. meritornih odluka (osuđujuće i oslobađajuće presude) i na odbijajuću presudu i odluku (rešenje) kojim se obustavlja postupak. Takođe Ustav je jasan i u pogledu izmene odluke na štetu okrivljenog po vanrednom pravnom leku, što je u potpunosti isključeno.⁵

U istom članu Ustava jasno se propisuje da „istim zabranama podleže vođenje postupka *za neko drugo kažnjivo delo*“, što bi se u ovom slučaju odnosilo na prekršaje i privredne presteupe.

Zakonik o krivičnom postupku⁶ članom 4. st. 1. propisuje načelo *ne bis in idem*. Prema navedenoj odredbi, „niko ne može biti gonjen za krivično delo za koje je odlukom suda pravnosnažno oslobođen ili osuđen ili za koje je optužba pravnosnažno odbijena ili je postupak pravnosnažno obustavljen“. I u ovom slučaju pomenuto načelo se odnosi ne samo na tzv. meritorne odluke (osuđujuća i oslobađajuća) presuda, već i na tzv. procesne odluke iz trajnih

4 Ustav RS iz 2006. godine („Sl. glasnik RS“, br. 98/06).

5 Pored toga, Ustav RS iz 2006. godine odredbom člana 33. st. 8. propisuje i da sva prava koja ima okrivljeni za krivično delo, shodno zakonu i u skladu sa njim, ima i fizičko lice protiv koga se vodi postupak za neko drugo kažnjivo delo. Na ovaj način Ustav je nedvosmisleno izjednačio u svim pravima okrivljene u krivičnom postupku sa licima protiv kojih se vodi postupak za drugo kažnjivo delo (prekršaj ili privredni prestup).

6 Zakonik o krivičnom postupku, „Sl. Glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011 (pogledaj i čl. 6), 121/2012, 32/2013 (pogledaj i čl. 4) i 45/2013.

razloga (presuda kojom se optužba odbija i rešenje o obustavi postupka. Dakle, u pitanju je jedno šire shvatanje načela zabrane ponovnog vođenja krivičnog postupka. Navedenim članom je u st. 2. propisano i da pravnosnažna sudska odluka ne može biti izmenjena na štetu okrivljenog.

2.2. Zabrana dvostruke ugroženosti prema praksi ESLJP i posledice izazvane u praksi sudova pojedinih država

Pitanje razgraničenja kaznenih delikata za koja se istovremeno vode odgovarajući postupci ili su za pojedina već donete pravosnažne odluke, a odnose se na isti događaj i istog učinioca, pojavilo se sa početkom primene odredaba Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ESLJP). Ovom konvencijom je uveden tzv. *princip zabrane dvostruke ugroženosti (zabrana dvostruke kažnjivosti)*.

Govoreći o principu *zabrane dvostruke kažnjivosti* odn. principu *ne bis in idem* moraju se uzeti u obzir i međunarodni pravni izvori, tj. međunarodne konvencije čija je potpisnica Republika Srbija. S obzirom da je Republika Srbija pristupila Savetu Evrope, ona je kao njegova članica u obavezi da poštuje Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP). Pored toga, ona je u obavezi i da neposredno primeni odredbe čija je takva primena moguća od strane naših organa.

Pravni osnov za primenu navedenih međunarodnih pravnih propisa, je član 16. st. 2. Ustava Republike Srbije. Prema navedenoj odredbi „opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni su deo pravnog poretka Republike Srbije *i neposredno se primenjuju*. Potvrđeni međunarodni ugovori moraju biti u skladu s Ustavom“. Dakle, svaki međunarodni ugovor može se i neposredno primeniti, ali pod uslovom da da je u skladu sa aktuelnim Ustavom Republike Srbije.

Takođe, državni organi Republike Srbije dužni su da poštuju i odluke koje je doneo ESLJP. Naime, članom 18. st. 3. Ustava određeno je da se „odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje“.

Načelo *zabrane dvostruke ugroženosti* određeno je članom 4. Protokola br. 7 uz EKLJP, kao *pravo da se ne bude osuđen ili kažnjen dvaput u istoj stvari*. Shodno navedenoj odredbi EKLJP, „nikome se ne može ponovo suditi niti se može ponovo kazniti *u krivičnom postupku u nadležnosti iste države* za delo zbog koga je već bio pravnosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom te države“. Iz navedene odredbe jasno proizlazi da EKLJP princip zabrane

dvostruke ugroženosti definiše uže nego prethodno citirane odredbe Ustava RS kao i Zakonika o krivičnom postupku RS, s obzirom da se odnose samo na odluke kojom je neko lice *oslobođeno* ili *osuđeno*, tj. *tzv. meritorne odluke*. Međutim, problem koji se javio primenom ovog principa je to što ESLJP, ne pravi razliku između tri vrste kaznenih delikata (kažnjivih dela) u situaciji kada jedan konkretan događaj sadrži zakonska obeležja više kažnjivih dela, što njegovom striktnom primenom onemogućava paralelno vođenje više postupaka za isto delo.

3. Vrste kaznenih delikata i tzv. deliktna odgovornost

Poznato je da u našem pozitivnom pravu postoji više vrsta kaznenih delikata (kaznenih ponašanja, kažnjivih dela). U pitanju su ponašanja koja su protivpravna, tj. kao takva predviđena pozitivnim pravnim normama i koja karakteriše prohibitivni karakter njihove dispozicije.

U tu grupu se ubrajaju krivična dela, prekršaji i privredni prestupi. Njih možemo nazvati i kaznenim deliktima u užem smislu. Pored njih, posmatrano u širem smislu, u tu grupu zabranjenih ponašanja ubrajaju se i disciplinski prestupi (disciplinske krivice, disciplinski prestupi), koji su po svojoj prirodi više vezani za pravnu oblast radnog prava i povredu radne discipline.

Kako je osnovna sankcija za navedena dela kazna, u pravnoj teoriji je formirana i posebna oblast nazvana kazneno pravo. Domen ove pravne oblasti u užem smislu obuhvata krivično pravo, pravo prekršaja i pravo privrednih prestupa, dok u širem smislu ona obuhvata i krivično procesno pravo i pravo izvršenja krivičnih sankcija.⁷

Često se i zakonska obeležja navedenih pojedinih kaznenih delikata poklapaju. To predstavlja i suštinu problema koji pokušavamo da prikažemo. Iz tog razloga počecemo i sa njihovom pojedinačnom analizom u opštem smislu.

7 Prema Z. Stojanoviću kazneno pravo u širem smislu, koja kao teorijsko-pravni pojam obuhvata krivično pravo, pravo privrednih prestupa i pravo prekršaja, predstavlja pravnu granu koja obuhvata „više pravnih grana koje su srodne, ili imaju iste ciljevi i koje se međusobno dopunjavaju“. – Z. Stojanović, *Krivično pravo-opšti deo*, IP Justinijan, Beograd, 2004, str. 29-30; Z. Stojanović, *Krivično pravo-opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Pravna knjiga, Beograd, 2013, str. 9-10. Z. Stojanović objašnjava da je odnos „krivičnog prava, prava o privrednim prestupima i prekršajnog prava, određen pre svega vrstom i karakterom delikata koje ove tri grane prava predviđaju. To su krivična dela, privredni prestupi i prekršaji“– Z. Stojanović, op. cit., str. 29-30. N. Srzentić, A. Stajić i Lj. Lazarević, objašnjavajući odnos krivičnog dela i prekršaja, prekršaj definišu kao „povredu javnog poretka“, dok su krivična dela „društveno opasna dela“. Oni naglašavaju da se kod prekršaja, za razliku od krivičnih dela, prekršajem „ne povređuju, niti ugrožavaju osnovne društvene vrednosti i odnosi u zajednici“, napominjući da se kao bitna razlika javlja u objektu zaštite. – N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo Jugoslavije, Savremena administracija*, Beograd, 1995, str. 10-11.

3.1. Kazneni delikti u našem pozitivnom zakonodavstvu

Navedena kažnjiva dela možemo analizirati s obzirom na njihove zakonske definicije (u opštem smislu), zaštitna dobra koja se njima štite i u vezi sa tim različit stepen društvene opasnosti (štetnosti), propisanu sankciju, kao i rok u kome zastareva gonjenje učinioca konkretnog kažnjivog dela. Takođe, međusobno se mogu upoređivati i sa tzv. formalnog aspekta, tj. u odnosu na to koji je organ nadležan da goni učinioca konkretne vrste delikta u posebnoj vrsti sudskog postupka.

Najteža vrsta kažnjivih ponašanja od navedenih su krivična dela. Članom 14. Krivičnog zakonika definisan je opšti pojam krivičnog dela. Prema zakonskog definiciji, krivično delo je „ono delo koje je zakonom predviđeno kao krivično delo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno“.⁸ Prema Ustavu, krivična dela mogu biti propisana jedino zakonom. Ona štite najvažnija dobra čoveka (život i telo, sloboda, čast i ugled, itd.), na osnovu čega je očigledno da je i njihov stepen društvene opasnosti, kao razlog njihovog ikriminisanja, u odnosu na druge kaznene delikte, najveći. To je ujedno i razlog zbog čega zakonodavac za ovu vrstu kažnjivih dela predviđa i najstrože sankcije. Za učinjeno krivično delo, učiniocu se može izreći kazna zatvora, novčana kazna, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole. S obzirom na kazne koje su predviđene za pojedina krivična dela, zakonom su predviđeni i posebni rokovi zastarelosti krivičnog gonjenja. Ovi rokovi zastarelosti su uglavnom duži od rokova zastarelosti predviđenih za ostale vrste kažnjivih delikata.

Nešto lakši kazneni delikti, s obzirom na stepen njihove društvene opasnosti, pa i značaja koji im je dao zakonodavac, jesu prekršaji. Zakonom o prekršajima u članu 2. određen je pojam prekršaja u opštem smislu. Prekršaj je navedenom odredbom definisan kao „protivpravno delo koje je zakonom ili drugim propisom nadležnog organa određeno kao prekršaj i za koje je propisana prekršajna sankcija“.⁹ Takođe, za obe vrste delikta predviđaju se slični osnovi isključenja protivpravnosti i krivice. I u prekršajnom pravu najteža sankcija je kazna. Očigledni paralelizam između prekršaja i krivičnih dela postoji i u pogledu drugih krivičnih sankcija kao i njihove svrhe. Subjekti prekršajne odgovornosti mogu biti, uz izvesne izuzetke, fizička i pravna lica (čl. 17). Za prekršaj

8 Krivični zakonik Republike Srbije, objavljen u „Službenom glasniku RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013.

9 Zakon o prekršajima, objavljen u „Službenom glasniku RS“, br. 65/2013. Za razliku od ranijeg Zakona o prekršajima „Sl. glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009 aktuelni zakon više ne predviđa krivicu kao opšti element prekršaja, tj. da je u pitanju „skrivljena“ radnja – vidi: čl. 2. navedenog zakona.

se mogu propisati kazna zatvora, novčana kazna i rad u javnom interesu (čl. 33. ZOP), s tim što se za prekršaj pravnog lica može propisati samo novčana kazna. Ukoliko se imaju u vidu kazneni rasponi pojedinih prekršaja, jasno je da su u pitanju delikti manje društvene opasnosti nego krivična dela, jer prema čl. 37. Zakona o prekršajima, kazna zatvora se ne može propisati u trajanju kraćem od jednog ni dužem od šezdeset dana.¹⁰ Pored toga, prekršaji mogu biti propisani zakonom ili uredbom, odn. odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada i skupštine grada Beograda (čl. 4. ZOP). Takođe, zastarelost prekršajnog gonjenja je duplo kraći u odnosu na rok zastarelosti krivičnog gonjenja (dve godine), što nam dodatno ukazuje na niži stepen njihove društvene opasnosti (štetnosti) u odnosu na krivična dela.

Prekršajnu sankciju može izreći samo nadležni sud koji vodi prekršajni postupak, osim u izuzetnim slučajevim, kada novčanu kaznu može izreći Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki i ovlašćeni organ, odn. ovlašćeno lice prekršajnim nalogom u skladu sa zakonom (čl. 87. ZOP).¹¹ Za razliku od prekršajnog postupka, krivični postupak vodi isključivo sud na osnovu optužnog akta ovlašćenog tužioca.

Privredni prestup je u opštem smislu određen kao „društveno štetna povreda propisa o privrednom ili finansijskom poslovanju koja je prouzrokovala ili je mogla prouzrokovati teže posledice i koja je propisom nadležnog organa određena kao privredni prestup“ (čl. 2. st. 1. Zakona o privrednim prestupima).¹² Iz same zakonske definicije ove vrste kažnjivih dela, može se zaključiti da ona mogu biti propisana različitim propisima o privrednom ili finansijskom poslovanju. Bitan opšti element je da je „štetna povreda“ prouzrokovala ili je mogla prouzrokovati teže posledice. Takođe, neophodno opšte obeležje privrednog prestupa je i da propisom nadležnog organa određena kao privredni prestup, što se u suštini odnosi na tzv. opšti element predviđenosti u zakonu nekog ponašanja kao privrednog prestupa.

Za razliku od krivičnih dela, privredni prestupi kao oblik protivpravnog ponašanja (slično prekršajima) mogu biti pored zakona predviđeni i drugim propisima, npr. uredbama Vlade. Dakle, broj propisa kojima mogu biti propisani

10 Zakonom o prekršajima propisani su i drugačiji rasponi novčane kazne – vidi: čl. 39. ZOP.

11 Prema ranijem Zakonu o prekršajima prekršajni postupak je mogao voditi prekršajni sud ili ovlašćeni organ uprave – vidi: Zakona o prekršajima „Sl. glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009.

12 Zakon o privrednim prestupima, objavljen u „Službenom listu SFRJ“ br. 4/77, 36/77, 14/85, 74/87, 57/89, 3/90 i „Službenom listu SRJ“, br. 27/92, 24/94, 28/96, 64/2001. Vidi: čl. 64. Ustavne povelje – SL SCG, 1/2003-1. Vidi: čl. 116. Zakona – RS, 101/2005-28. Prestao da se primenjuje na teritoriji RCG – vidi: čl. 65. Zakona - 2/2007-1.

privredni prestupi je znatno širi, što ima smisla ukoliko se imaju u vidu dobra koja se njima štite, kao i stepen njihove tzv. društvene štetnosti.¹³ Naime, propisivanjem pojedinih privrednih prestupa štite se privredni i ekonomski odnosi. Za ovu vrstu kaznenih delikata, mogu biti predviđene tri vrste sankcija: novčana kazna, uslovna osuda i zaštitne mere. Subjekti privrednih prestupa mogu biti pravno i odgovorno (fizičko) lice. Za privredne prestupe predviđeno je da zastarelost gonjenja nastaje kad proteknu tri godine od dana njegovog izvršenja, sa određenim izuzecima. Postupak za privredne prestupe se pokreće na osnovu optužnog predloga javnog tužioca ili oštećenog (čl. 50. ZOPP), a sprovodi ga samo sud.

Imajući u vidu navedene razlike, očigledno je da je u propisima napravljena jasna gradacija navedenih delikata prema njihovoj težini, počev od krivičnih dela kao najtežih, preko privrednih prestupa, pa sve do, prekršaja kao najlakših. Takođe, ne treba zanemariti i to da osuda za svaku vrstu navedenih kažnjivih dela povlači i različitu jačinu društveno-etičkog prekora za učinioca. Isto tako, predviđene su i različite pravne posledice osude prema težini svake vrste kažnjivih dela.

4. Odnos (kumulacija) više vrsta kaznene odgovornosti (rešenja našeg zakonodavstva)

Kao što smo prethodno naveli, u praksi se javljaju slučajevi kada se npr. formalna obeležja pojedinih kaznenih delikata (nekog konkretnog krivičnog dela i prekršaja) skoro u potpunosti ili bar u bitnim elementima (obeležjima) poklapaju, što stvara problem već na nivou pravne kvalifikacije. U tom slučaju dešava se da je teško proceniti da li činjenični opis jednog događaja treba pravno oceniti (od strane organa gonjenja – OJT, policija) kao krivično delo ili kao prekršaj. Isto se dešava i u slučaju kada dolazi do izvesnog „sukoba kvalifikacija“ na nivou krivičnog prava i prava privrednih prestupa, tj. da li neko ponašanje treba kvalifikovati kao krivično delo ili kao privredni prestup.

Upravo zbog poklapanja njihovih zakonskih opisa, dolazi i do problema kvalifikacije kao i do razgraničavanja deliktne odgovornosti u slučaju kada dođe do njihovog preklapanja.

Do paralelne pojave više vrsta kaznene odgovornosti u isto vreme, dolazi pre svega iz razloga što sami normativni opisi pojedinih kaznenih delika-

13 Prema shvatanju većeg dela naše pravne teorije, u definiciju opšteg pojma privrednog prestupa uključen je i pojam „društvene štetnosti“, koji kako navodi M. Cetinić, „predstavlja relikv u smislu obaveznog obeležja opšteg pojma“, te da bi opštu definiciju trebalo odrediti samo „formalnim elementima“ – vidi: M. Cetinić, *Pravo privrednih prestupa*, Dosije, Beograd 2002, str. 40.

ta (npr. prekršaja i krivičnih dela), nisu jasno razgraničeni, što ostavlja utisak da ona u našem pozitivnom pravu nisu dobro sistematski obrađena prilikom donošenja propisa kojima su predviđeni. Međutim, ne treba zanemariti činjenicu, da su pre uvođenja aktuelne prakse ESLJP i principa „dvostruke ugroženosti“, u našem pozitivnom pravu postojali jasni pravno-tehnički mehanizmi, koji su na vrlo jednostavan način regulisali „sukob“ više vrsta istovremene kaznene odgovornosti.

Naime, sve se to do sada postizalo pravilom o uračunavanju kazne koja je izrečena za lakši kazneni delikt (prekršaj, privredni prestup) u kaznu koja je možda kasnije izrečena za krivično delo. Tako utvrđena odgovornost za lakši kazneni delikt, nije isključivala utvrđivanje odgovornosti za teži kazneni delikt, pa su više vrsta kaznene odgovornosti i postupaka mogli postojati i paralelno.

U tu svrhu dugo je u našem krivičnopravnom zakonodavstvu bila predviđena tzv. odredba o uračunavanju pritvora i ranije izrečene kazne. Tako naš važeći Krivični zakonik odredbom čl. 63. st. 3. predviđa da se zatvor ili novčana kazna koju je osuđeni izdržao, odn. platio *za prekršaj ili privredni prestup*, (kao i kazna ili disciplinska mera lišenja slobode koju je izdržao zbog povrede vojne discipline), uračunava u kaznu izrečenu za krivično delo.¹⁴

Ipak, do znatnih promena u našoj sudskoj praksi, došlo je pod uticajem prakse Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP). Naime, prema praksi ESLJP (neke odluke datiraju još od 60-tih godina prošlog veka), primenom čl. 4. Protokola br. 7 uz EKLJP odluke krivičnog suda izjednačene su prema dejstvu sa odlukama prekršajnog suda i sudskim odlukama za privredne prestupe. Praksa ESLJP uglavnom je išla u pravcu da se spreči tzv. dvostruka ugroženost „od strane istih organa iste države“.

U najširem, to su različite situacije u kojima je istom licu (okrivljenom) suđeno od strane dva različita suda ili drugih organa ovlašćenih da izriču kazne, za isti događaj. To su uglavnom slučajevi u kojima se prema oceni ESLJP događaj obuhvaćen optuženjem u krivičnom postupku i događaj za koji se vodi prekršajni postupak, podudaraju. U stvari u pitanju je *istovetnost životnog događaja* za koji se vode ili su se vodila dva različita kaznena postupka. Prema toj logici, do povrede prava okrivljenog, tj. *dvostuke ugroženosti*, ne bi ni bilo ukoliko se događaj ili pravna priroda kaznenih delikata ne bi podudarala.

Međutim, iako je praksa ESLJP poslednjih godina počela da ima vrlo jak uticaj i na praksu naših sudova u krivičnom postupku, njom ipak nisu definisani jasni i stabilni kriterijumi na osnovu kojih bi postupajuće sudije mogle da bar

14 Više o tome – vidi: Z. Stojanović, Komentar zakonika o krivičnom postupku, Službeni glasnik, treće dopunjeno izdanje, Beograd, 2009, str. 244-245.

jasno odrede da li se radi o tzv. istom događaju.¹⁵ Drugim rečima, sadržina ovih pojmova određena je presudama (praksom) ESLJP koje su dobile snagu opšteg pravnog pravila, i na kojima se dalje zasnivala praksa ovog suda.

4.1. Privredni prestup i prekršaj (ZOPP)

Pored odredbe čl. 63. st. 3. KZ, kojom je predviđeno uračunavanje izrečenih kazni za druge kaznene delikte u kaznu izrečenu za krivično delo, odredbom čl. 26a ZOPP-a predviđen je određen odnos privrednih prestupa i prekršaja, kao lakših kaznenih delikata. Pomenuta odredba propisuje da se „novčana kazna koju je osuđeno pravno lice ili odgovorno lice platilo za prekršaj uračunava u kaznu izrečenu za privredni prestup čija obeležja obuhvataju i obeležja prekršaja“. Takođe, članom 14. ZOPP-a predviđa se da odgovorno lice koje je pravnosnažno oglašeno krivim za krivično delo koje ima obeležja privrednog prestupa, neće se kazniti za privredni prestup.

4.2. Odnos prekršaja i krivičnog dela

Razmatrajući odredbe koje upućuju na odnos prekršaja i krivičnog dela, potrebno je istaći neke odredbe Zakona o prekršajima. Novim Zakonom o prekršajima¹⁶ i to čl. 8, propisano je načelo zabrane ponovnog suđenja u istoj stvari.

Navedena odredba predviđa da se „nikome ne može ponovo suditi, niti mu može ponovo biti izrečena prekršajna sankcija za prekršaj o kome je pravnosnažno odlučeno u skladu sa zakonom“. Članom 8. st. 3. propisano je da se „protiv učinioca prekršaja koji je u krivičnom postupku pravnosnažno oglašen krivim za krivično delo koje obuhvata i obeležje prekršaja ne može za taj prekršaj pokrenuti postupak, a ako je pokrenut ili je u toku, ne može se nastaviti i dovršiti“. Može se reći da je navedenom odredbom delimično usklađeno naše zakonodavstvo sa stavovima prakse ESLJP u vezi sa principom zabrane dvostruke ugroženosti.¹⁷ Na taj način zakonodavac je izvesnu prednost dao krivičnom postupku u odnosu na prekršajni postupak.

15 ESLJP npr. nejasno (i vrlo široko) definiše pojmove „optužbe“ i „krivično delo“. Vidi: M. Cvetković, Referati Apelacionog suda u Kragujevcu, u Bilten Vrhovnog kasacionog suda, Beograd, br. 2/2011, str. 131-139.

16 Zakon o prekršajima „Sl. glasnik“ 65/13 od 25. jula 2013. g. koji se primenjuje od 01. marta 2014. g.

17 Članom 8. st. 4. Zakona o prekršajima iz 2013. g. predviđeno je i da se protiv učinioca prekršaja koji je u postupku po privrednom prestupu pravnosnažno oglašen odgovornim za privredni prestup koji obuhvata i obeležja prekršaja ne može se za taj prekršaj pokrenuti postupak, a ako je pokrenut ili je u toku, ne može se nastaviti i dovršiti.

Takođe, predviđeno je i da zahtev za pokretanje prekršajnog postupka u pisanoj formi, pored ostalih obaveznih elemenata, sadrži i podatke o tome da li je pokrenut krivični postupak ili postupak za privredni prestup za delo koje obuhvata obeležja prekršaja koji je predmet zahteva (čl. 181. st. 1. tač. 7. ZOP). ZOP propisuje i dužnost podnosioca zahteva da „odmah po saznanju, a do pravnosnažnog okončanja postupka obavesti prekršajni sud da se protiv okrivljenog povodom istog događaja vodi krivični postupak ili postupak za privredni prestup“ (čl. 181. st. 8. ZOP). Navedenim pravilima stvara se mogućnost da prekršajni sud ranije sazna za eventualno istovremeno vođenje dva kaznena postupka protiv istog okrivljenog za isti događaj.

Isto tako, prilikom ispitivanja uslova za pokretanje prekršajnog postupka, kada zahtev sadrži podatke o tome da je povodom istog događaja pokrenut krivični postupak ili postupak za privredni prestup, *prekršajni sud će spise predmeta dostaviti nadležnom sudu na dalje postupanje i o tome obavestiti podnosioca zahteva*. Prekršajni sud će postupiti na isti način i kada u toku postupka sazna da se povodom istog događaja vodi krivični postupak ili postupak za privredni prestup (čl. 183. ZOP).¹⁸ Ovom odredbom zakonodavac je dao jasnu prednost krivičnom postupku kao „važnijem“ u odnosu na vođenje prekršajnog postupka za isti događaj, što takođe sprečava paralelno vođenje prekršajnog postupka i krivičnog postupka, odn. postupka za privredni prestup.

Zakonodavac je odredbom čl. 200. st. 5. ZOP, koji reguliše način saslušanja okrivljenog, predvideo obavezu da se okrivljeni (za prekršaj) koji se prvi put saslušava, ima pitati i „da li se protiv njega vodi krivični ili prekršajni postupak i za koje delo“. Očigledno je da je intencija zakonodavca u ovom slučaju da se dodatno informiše i od samog okrivljenog.

Treba istaći i odredbu čl. 248. st. 1. tač. 4. ZOP iz 2013. godine, kojom se propisuje da se *prekršajni postupak završava rešenjem o obustavi* kada sud utvrdi „da je okrivljeni u krivičnom postupku, odn. u postupku po privrednom prestupu *pravnosnažno oslobođen ili oglašen krivim za istovetan događaj koji obuhvata i obeležje prekršaja*“. Međutim, problem se može javiti prilikom tumačenja ove odredbe jer njom nisu obuhvaćene presuda u krivičnom postup-

18 Raniji Zakon o prekršajima je u čl. 213. st. 1. tač. 3. predvideo prekid prekršajnog postupka (rešenjem) „ako je za isto delo protiv okrivljenog pokrenut krivični postupak“. Takav prekid postupka je trajao do donošenja pravosnažne sudske odluke u krivičnom postupku, ali uz obavezu da se pre prekida prikupe svi dokazi o prekršaju i odgovornosti okrivljenog do kojih se može doći. – Zakon o prekršajima „Sl. glasnik RS“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009. Vidi: čl. 12. i 15. Ustavnog zakona – 98/2006-29. Nije jasno zbog čega je zakonodavac izostavio takvu odredbu o prekidu prekršajnog postupka, koja je bila dobro pravno-tehničko rešenje u situacijama kada se spisi prekršajnog suda dostavljaju sudu pred kojim je u toku krivični postupak za isti događaj.

ku kojom se optužba odbija, niti rešenje o obustavi postupka, a koje takode trajno onemogućavaju ponovno vođenje krivičnog postupka. Smatramo da navedenu odredbu *de lege ferenda* treba proširiti i na pomenute odluke, jer su u praksi moguće i takve situacije.

Slično ovim rešenjima trebalo bi dodati i određene izmene u Zakoniku o krivičnom postuku i u Zakonu o privrednim prestupima, koji bi doprineli da se na adekvatniji način razreše slučajevi paralelnog vođenja dva kaznena postupka. Jedna od mogućih rešenja *de lege ferenda* bi bila da se eventualno izmene zakonske definicije *ne bis in idem* slično njegovoj definiciji u prekršajnom postupku, koja bi dovela do nemogućnosti vođenja krivičnog postupka u slučaju da je okrivljeni pravosnažno oglasen krivim za prekršaj ili privredni prestup koji obuhvata i obeležje krivičnog dela, te da se krivični postupak za to delo ne može pokrenuti, odn. da se ne može dovršiti ako je u toku. Ovakvim međusobnim usklađivanjem procesnih zakona koji regulišu postupke za kaznena dela, u praksi naših sudova bi više bilo ostvareno načelo legaliteta.

Takode, smatramo da bi trebalo obavezati i ovlašćenog tužioca u krivičnom postupku da pre podnošenja optužnog akta sudu izvrši provere da li se za isto delo već vodi (ili je pravosnažno okončan) prekršajni postupak (odn. postupak za privredni prestup), te da se ta činjenica naznači u optužnom aktu. To bi svakako dovelo do bolje koordinacije rada pravosudnih organa, kao i do ekonomičnijeg postupka.

5. Praksa ESLJP i pojam „dvostruke ugroženosti“

U novoj praksi naših pravosudnih organa, do potrebe za novim tumačenjem načela *ne bis in idem* došlo je zbog širokog tumačenja pojma „krivično delo“ u praksi ESLJP. Naime, to su situacije kada ESLJP utvrđuje povredu čl. 4. Protokola br. 7 uz EKLJP. Ako bi se u okviru određenog nacionalnog zakonodavstva dva različita državna organa *za isti događaj* osudili *isto lice*, u slučaju kada se elementi zakonskih opisa konkretnih kaznenih delikata podudaraju, prema praksi ESLJP nužno dolazi do povrede pomenutog načela.

Naime, problem se sastoji u tome što je ESLJP kroz svoju praksu definisao sporne pojmove iz čl. 4. Protokola br. 7, i to pojam „optužba“ i pojam „krivično delo“.

Kako navodi *M. Cvetković*¹⁹, pozivajući se na slučajeve koji su u ESLJP imali značaj precedenta (*Deweer protiv Belgije*) ESLJP je zauzeo stanovište da pojam „optužba“ treba da ima „suštinsko pre nego formalno značenje“ te se pod

19 M. Cvetković, op. cit., str. 131.

optužbom može smatrati: a) zvanično obaveštenje koje pojedincu daje nadležni organ vlasti o navodima da je to lice počinilo krivično delo; ili b) kada postoji situacija osumnjičenog, koja bitno utiče na njegov položaj (kao primer se navodi zatvaranje trgovinske firme tokom istrage, iako nikada nije pokrenut nikakav krivični postupak).²⁰

Sa druge strane pojam *krivično delo* ESLJP tumači šire nego što je taj pojam određen domaćim nacionalnim zakonodavstvom. ESLJP je odredio kriterijume za ocenu da li je u pitanju „krivična optužba“²¹, uzimajući u obzir tri merila (*Engeel protiv Holandije iz 1976*): 1) kako se klasifikuje po domaćem zakonodavstvu; 2) kakva je priroda dela, odn. 3) kakva je priroda i oštrina kazne (*drugo i treće merilo je alternativno*). Ovo šire tumačenje pojma krivičnog dela u odnosu na nacionalno zakonodavstvo, kasnije je dosledno potvrđeno i u sudskoj praksi ESLJP. Međutim, takvim tumačenjem se otvara mogućnost da se pred ovim sudom i pojedini prekršaji, odn. privredni prestupi mogu smatrati „krivičnim delima“, imajući u vidu njihovo široko tumačenje ovog krivičnopravnog pojma.²²

Kako praksa ESLJP očigledno dozvoljava široko i nedovoljno precizno tumačenje prethodno izloženih kriterijuma, te nije jasno kako bi se sa sigurnošću određen događaj „pravilno“ kvalifikovao kao određeni kazneni delikt – prekršaj, privredni prestup ili krivično delo, takva praksa nužno nameće obavezu naših organa da na početku razgraniče vrstu sudskog postupka koji će se voditi protiv okrivljenog za događaj koji predstavlja formalno pravno određeni kazneni delikt. U suprotnom, postoji velika mogućnost da se dvostrukim kažnjavanjem povredi načelo zabrane dvostruke kažnjivosti okrivljenog. Na taj način stvaraju se potencijalne situacije da se pred ESLJP utvrdi povreda navedenog prava od strane organa domaće države, tj. naših sudova, što može dovesti i do velikih naknada štete.

Međutim, i na planu domaćeg kaznenog sistema, postoji nejasnost kriterijuma kojim bi se domaći organi (sudovi, tužilaštva i policija) rukovodili pri-

20 Navodeći pojedinačne primere šta čini jednu optužbu prema tumačenju ESLJP, M. Cvetković citira da je to slučaj: 1) kada je izdat nalog za hapšenje (Wemhoff protiv SR Nemačke iz 1960); 2) kada je neko zvanično obavešten da se vodi krivični postupak (Neumeister protiv Austrije iz 1986); 3) kada istražni organi za carinske prekršaje zahtevaju od nekoga da predoči dokaze i zamrzne svoj bankovni račun (Fuenke protiv Francuske iz 1993); 4) kada je lice imenovalo advokata nakon što je tužilac pokrenuo postupak na osnovu policijskog izveštaja protiv njega (Angelucci protiv Italije od 1991) – M. Cvetković, op. cit., str. 132.

21 O značenju izraza „krivični“ i „optužba“ u smislu čl.6 . EKLJP, vidi: S. Živković, Osnovna načela prekršajnog postupka i praksa Evropskog suda za ljudska prava, Referat Vrhovnog kasacionog suda, u: Bilten Vrhovnog kasacionog suda, br. 2/2011, str. 224-228.

22 M. Cvetković, op. cit., str. 132.

likom pravne kvalifikacije konkretnog događaja, a radi odlučivanja o tome koji bi se kazneni postupak vodio (krivični ili prekršajni). Neki stavovi za ove situacije formirani su na nivou sednica Apelacionih sudova, odn. u konkretnom slučaju na sednici Apelacionog suda u Kragujevcu.

Cilj principa *ne bis in idem* je da se stvori određena pravna sigurnost u odnosu na okrivljenog, tj. da nakon osude, odn. oslobođenja od optužbe, okrivljeni ne bi više strepe od ponovnog (krivičnog) progona za isto delo (radnju).²³

ESLJP je zauzeo stav da se čl. 4. Protokola br. 7 „mora tumačiti na način da zabranjuje krivični progon ili suđenje za drugo 'delo', ukoliko ono proizlazi iz istih činjenica ili činjenica koje su u biti iste“.²⁴

Imajući u vidu ovakve stavove ESLJP koji su proizašli iz prakse, opravdano se može postaviti pitanje, da li naš krivični postupak može ubuduće da konzumira prekršajni postupak, tj. da presuda za krivično delo konzumira kaznu izrečenu u prekršajnom postupku, kada je dvaput osuđen za isto delo? Takođe, može se postaviti pitanje i dalje osnovanosti odredbe KZ o uračunavanju prekršajne kazne u krivičnu kaznu.

Veoma je teško odlučiti koji postupak pokrenuti – prekršajni ili krivični – kao i da li se već okončani prekršajni postupak može odnositi na „krivičnu stvar“ shodno čl. 4. Protokola br. 7. Tako bi samo pokretanje novog postupka uz znanje da je okrivljenom već suđeno u prekršajnom postupku, predstavljalo povredu odredbe čl. 4. Protokola br. 7., drugim rečima, povredu osnovnih ljudskih prava. Sve nam to ukazuje da u principu treba izbeći paralelno vođenje različitih kaznenih postupaka, imajući u vidu nastupele promene primenom EKLJP i prakse ESLJP.

Zato, na primer, već u fazi predistražnog postupka nadležni OJT bi trebalo da odluči da li će pokrenuti krivični postupak, a nakon što ga policija izvesti o samom događaju, tj. od čega zavisi i da li će se protiv istog okrivljenog uopšte voditi krivični postupak.

6. Istovremeno vođenje dva kaznena postupka za isti događaj (moguće situacije u praksi)

U praksi se često paralelno vode krivični i prekršajni postupak, ali i krivični i postupak za privredne prestupe. Tako na primer, ako bi za isti događaj protiv istog okrivljenog, ranije bila doneta pravnosnažna odluka prekršajnog

23 O različitim pristupima u određivanju da li je u pitanju „identično delo“, vidi: S. Živković, Osnovna načela prekršajnog postupka i praksa Evropskog suda za ljudska prava, Referat Vrhovnog kasacionog suda, u: Bilten Vrhovnog kasacionog suda, br. 2/2011, str. 229.

24 M. Cvetković, op. cit., str. 137.

suda (pre pokretanja krivičnog postupka za isti događaj protiv istog okrivljenog), javni tužilac bi, kako bi se izbegla povreda načela *ne bis in idem*, mogao da odustane od krivičnog gonjenja, što bi dovelo do odluke povoljne za okrivljenog (rešenje o obustavi postupka ili odbijajuća presuda). Međutim, ukoliko su istovremeno u toku i krivični i prekršajni postupak, moglo bi da dođe do prekida prekršajnog postupka, s obzirom na veći značaj zaštićenog dobra (zaštitnog objekta) koje se štiti zakonskim opisom konkretnog krivičnog dela.

Treba naglasiti da su u praksi najčešći slučajevi kada se okrivljeni za isti događaj (isto činjenično stanje) krivično goni zbog krivičnog dela poreske utaje i paralelno se vodi prekršajni postupak zbog odgovarajućeg prekršaja vezanog za neplaćanje poreza. Takođe, često se javljaju i krivična dela sa elementom nasilja (ometanje ovlašćenog službenog lica, nasilje u porodici, teška telesna povreda, laka telesna povreda, ugrožavanje sigurnosti) i paralelni prekršajni postupak zbog nekog od prekršaja iz Zakona o javnom redu i miru. Dešavaju se i situacije u kojoj se neko po privatnoj krivičnoj tužbi goni za krivično delo uvrede, za događaj koji se istovremeno može pravno kvalifikovati kao prekršaj iz Zakona o javnom redu i miru. U svim navedenim slučajevima bi eventualno pravnosnažno presuđenje za jedan kazneni delikt, onemogućio vođenje sudskog postupka za drugi kazneni delikt zbog tzv. *principa zabrane dvosturke ugroženosti (kažnjivosti)*.

Tako na primer, pravnosnažnom presudom Osnovnog suda u Paraćinu 1K-1617/10 od 22.12.2011. g., protiv okrivljenog je odbijena optužba zbog krivičnog dela lake telesne povrede iz čl. 122. st. 1. KZ, iz razloga što je prethodno utvrđeno da je okrivljeni pravnosnažnom presudom Prekršajnog suda u Paraćinu 2P-4890/10 od 15.04.2011. g., za isti životni događaj, već bio oglašen krivim zbog prekršaja iz člana 6. st. 3. Zakona o javnom redu i miru. Navedenom presudom prekršajnog suda okrivljeni je pravnosnažno osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 5.000 dinara za isti događaj za koji je utužen krivičnom tužbom. Osnovni sud je u krivičnom postupku pravilno utvrdio da je činjenični opis prekršaja iz navedene presude Prekršajnog suda identičan sa činjeničnim opisom krivičnog dela lake telesne povrede, pa je utvrdio da se u konkretnom slučaju radi o presuđenoj stvari i da se usled toga okrivljenom ne može ponovo suditi za iste radnje (odn. isti događaj) za koje je već pravnosnažno presuđeno. Protiv okrivljenog je odbijena optužba za krivično delo lake telesne povrede. Takva odluka je pravilno doneta sa obrazloženjem da je „za isto delo – radnju pravnosnažno odlučeno pred sudom iste države za kažnjivo delo“, tj. prekršaj, te da bi suprotnim postupanjem bili povređeni propisi koji određuju princip zabrane dvostruke ugroženosti (Ustav RS, ZKP i EKLJP) i principa *ne bis in idem*.

Slična situacija postojala je i u predmetu Osnovnog suda u Paraćinu 2K-26/12, u kojem je okrivljenom stavljeno na teret krivično delo obmanjivanje kupaca iz čl. 244. KZ. U toku krivičnog postupka sud je utvrdio da je protiv okrivljenog „za isto delo već odlučeno“ pravnosnažnom presudom Višeg trgovinskog suda I Pkž-539/09 od 30.11.2009. g. činjenični opis privrednog prestupa iz navedene presude Višeg trgovinskog suda se odnosila na istog okrivljenog za isti životni događaj koji se desio u isto vreme i na istom mestu. Prema okrivljenom je odbijena optužba za privredni prestup iz čl. 22. st. 1. tač. 1. i st. 2. Zakona o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanje usaglašenosti proizvoda sa propisanim zahtevima i privredni prestup iz čl. 77. st. 1. tač. 13. i st. 2. Zakona o zaštiti potrošača. Sud je protiv okrivljenog odbio optužbu, jer je „u izreci presude Višeg trgovinskog suda u bitnom identičan sa činjeničnim opisom krivičnog dela koje mu je stavljeno na teret optužnim predlogom OJT Paraćin“. Sud je dakle bio mišljenja da u konkretnom slučaju postoji identitet radnje i izvršioca krivičnog dela, te da se „radi o istoj radnji i istom događaju i to u njegovim bitnim delovima“.

Isto tako, pravnosnažnom presudom Osnovnog suda u Paraćinu 2K-49/13 od 27.03.2013. g., protiv okrivljenog je odbijena optužba kojom mu je stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela poreske utaje iz čl. 229. st. 1. KZ. Kao razlog se navodi to da je za „isto delo već odlučeno pravnosnažnim rešenjem Poreske uprave – filijale Paraćin br. 32-218-1-007/200-1-101 od 18.06.2009. g. Navedenim rešenjem Poreske uprave okrivljeni je oglašen odgovornim u prekršajnom postupku za prekršaj iz čl. 60. st. 1. tač. 3. i st. 2. Zakona o porezu na dodatu vrednost, kao i za prekršaj iz čl. 166. st. 1. tač. 1. i st. 3 Zakona o porezu na dohodak građana i prekršaj iz čl. 72. st. 1. i st. 2. Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje. Okrivljeni je kao odgovorno lice za navedene prekršaje kažnjen jedinstvenom novčanom kaznom u iznosu od 20.000 dinara. Kako je Osnovni sud u Paraćinu utvrdio da se „činjenični opis prekršaja iz navedenog rešenja Poreske uprave filijale Paraćin odnosi na istog okrivljenog, da se radi o istom poslovnom odnosu, istim prihodima i računima koji su bili predmet ekonomskog veštačenja“, kao i za krivično delo koje mu je stavljeno na teret. S obzirom da je sud utvrdio da postoji identitet izvršioca i dela, te da se radi o istoj radnji i istom događaju koja se dogodila u istom vremenskom periodu, prema optuženom je odbijena optužba za navedeno krivično delo. Kao odlučna je uzeta činjenica da je okrivljeni za isto delo – radnju već pravnosnažno osuđen pred sudom iste države za kažnjivo delo.

Slična odluka doneta je i pravnosnažnom presudom Osnovnog suda u Paraćinu 1K-980/10 od 08.03.2012. g. kojom je odbijena optužba protiv okrivljenog za krivično delo lake telesne povrede iz čl. 122. st. 1. KZ. Naime, u tom

slučaju pravnosnažnom presudom Prekršajnog suda u Paraćinu 3Pr-3257/10 od 04.03.2011. g. okrivljeni je oglašen krivim što je „zadao više udaraca otvorenom i zatvorenim šakama u predelu glave i tela oštećenog, nanevši mu pri tom lake telesne povrede“, zbog prekršaja iz čl. 6. st. 3. Zakona o javnom redu i miru i osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 10.000 dinara. Na osnovu činjeničnog opisa prekršaja iz dispozitiva navedene pravnosnažne presude Prekršajnog suda, Osnovni sud u Paraćinu je nedvosmisleno utvrdio da se radi o „istom životnom događaju koji je bio predmet optužbe u prekršajnom i u krivičnom postupku“. Iz tog razloga je optužba protiv okrivljenog za krivično delo lake telesne povrede, odbijena.

Takođe, pravnosnažnom presudom Osnovnog suda u Paraćinu 1K-54/12 od 27.07.2012. g. je protiv okrivljenog odbijena optužba za krivično delo povreda prava po osnovu rada i prava iz socijalnog osiguranja iz čl. 163. KZ. Sud je utvrdio da je pravnosnažnom presudom Prekršajnog suda u Paraćinu 4P-2088/10 od 15.03.2010. g., okrivljena oglašena krivom zbog prekršaja iz čl. 36. st. 1. tač. 2. Zakona o privatnim preduzetnicima na novčanu kaznu u iznosu od 50.000 dinara. Na osnovu činjeničnog opisa navedenog prekršaja iz dispozitiva presude Prekršajnog suda, Osnovni sud u Paraćinu je utvrdio da se radi o istom događaju, jer je činjenični opis krivičnog dela iz prekršaja, identičan sa činjeničnim opisom krivičnog dela povreda prava po osnovu rada i prava iz socijalnog osiguranja iz čl. 163. KZ, kako se tereti okrivljena optužnim aktom.

U sudskoj praksi su moguće i situacije da prekršajni sud *obustavi prekršajni postupak*, usled nastupanja *apsolutne zastarelosti* vođenja prekršajnog postupka, a da zatim javni tužilac, povodom istog događaja, podnese sudu optužni akt protiv istog okrivljenog. To su situacije kada je u pitanju isti životni događaj i kada se činjenični opis krivičnog dela ne razlikuje od činjeničnog opisa događaja koji je predmet prekršajnog postupka. U takvim slučajevima je u praksi naših sudova postojala dilema, da li treba uzeti da je konkretna pravna stvar pravnosnažno presuđena obustavom prekršajnog postupka i da li u tom slučaju ima mesta da se za isti događaj, naknadno vodi krivični postupak.

Tako je, na primer, Osnovni sud u Jagodini zauzeo stav da se u tom slučaju „radi o presuđenoj stvari i da nema mesta vođenju krivičnog postupka o istom događaju“. Navedeni stav je potvrđen i od strane Krivičnog odeljenja Apelacionog suda u Kragujevcu.²⁵

Međutim, treba imati u vidu da je za prekršaje uopšte predviđen kraći rok zastarelosti pokretanja i vođenja prekršajnog postupka od roka zastarelosti krivičnog gonjenja. Naime, članom 76. stavom 1. Zakona o prekršajima je

25 Vidi: Stavovi Apelacionog suda u Kragujevcu Su-II-17-14/13 od 14.05.2013. g.

propisano (sa izvesnim izuzecima – čl. 76. st. 5. i 6. ZOP), da se „prekršajni postupak ne može pokrenuti ako protekne jedna godina od dana kada je prekršaj učinjen“. Stavom 7. ZOP-a predviđeno je i da „prekršajno gonjenje zastareva u svakom slučaju kad protekne dva puta onoliko vremena koliko se po zakonu traži za zastarelost gonjenja“, što ukazuje da tzv. *apsolutna zastarelost prekršajnog gonjenja* (osim u navedenim izuzecima) nastupa kada protekne rok od 2 godine od dana kada je učinjen prekršaj.

Za razliku od prekršaja, najkraći rok tzv. *apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja* nastupa protekom roka od 4 godine od izvršenja krivičnog dela (Vidi čl. 103. st. 1. tač. 7. KZ i čl. 104. st. 6. KZ).

Različiti rokovi zastarelosti gonjenja za različite kaznene delikte, jasno ukazuju da je zakonodavac prilikom njihovog predviđanja imao u vidu i njihovu različitu težinu, tj. društvenu opasnost (štetnost). Očigledno je da, kada se uzme u obzir načelo zabrane dvostruke kažnjivosti i princip *ne bis in idem*, moglo da dođe do onemogućavanja krivičnog gonjenja usled nastupanja *apsolutne zastarelosti prekršajnog gonjenja*, koje je inače kraće od roka zastarelosti krivičnog gonjenja. Smatramo da bi se takvi slučajevi mogli preduprediti samo boljom koordinacijom između prekršajnog i tzv. krivičnog suda (osnovnog suda), i to tako da se na vreme prekine sa vođenjem postupka za lakši kazneni delikt i to do pravosnažnog okončanja sudskog postupka za lakši kazneni delikt.

Treba napomenuti da je i u stavovima Apelacionog suda u Kragujevcu u saradnji sa sudijama prvog veća Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda, sa sednice Krivičnog odeljenja Apelacionog suda u Kragujevcu od 07.12.2012. g., jasno iznet stav da se okrivljeni koji je rešenjem poreske uprave kažnjen, pa se to naknadno utvrdi u krivičnom postupku za poreska krivična dela iz čl. 229. i čl. 229a KZ, da se protiv okrivljenog ne može voditi krivični postupak za poreska krivična dela. Naime, ukoliko je okrivljeni već kažnjen u upravnom postupku rešenjem poreskog organa, prema stavu navedenih sudova, primenjuje se pravilo „ne dvaput isto“. Shodno navedenom stavu, pravilo međunarodnog prava „zabrana dvostruke ugroženosti“ može se primeniti i u ovom slučaju, a u suprotnom bi se protiv istog lica za istu kažnjivu radnju vodila dva postupka, te bi za iste radnje isto lice dva puta bilo kažnjeno od strane dva različita organa *iste države*.

U okviru navedenih stavova Apelacionog suda u Kragujevcu i Vrhovnog kasacionog suda, određeni su i kriterijumi na osnovu kojih bi se moglo oceniti da li se radi o tzv. *presuđenoj stvari*, te da se o njoj radi ukoliko postoji *istovetnost radnje, učinioca, vremena i mesta izvršenja radnje*. Međutim, postoje situacije kada su zaštitni objekti krivičnog dela i prekršaja iz konkretnog događaja potpuno različiti. Tako je, na primer, ukoliko je zbog prekršaja iz čl. 6.

tač. 3. ZJRM vođen prekršajni postupak protiv okrivljenog, pa se nakon toga protiv istog okrivljenog vodi za isti događaj i postupak za krivično delo uvrede. Može se opravdano postaviti pitanje, da li se tada odluka prekršajnog suda može smatrati presuđenom stvari, ili pažnju treba obratiti i na sam zaštitni objekat (npr. kod uvrede časti i ugleda), kao jedan od kriterijuma za ocenu da u konkretnom slučaju postoji *res iudicata* koja bi mogla dovesti do okončanja krivičnog postupka povoljno po okrivljenog. Tako bi postupak mogao biti obustavljen ili bi presuda mogla biti odbijena. Međutim, može se postaviti i pitanje da li se na taj način povlađuje okrivljenom na štetu oštećenog čija su prava povređena radnjom koja ima uvredljivi karakter i za koju se goni po privatnoj tužbi. Očigledno je da bi takav stav navedenih sudova zahtevao preispitivanje, te da ne bi bilo pravično da se na štetu oštećenog, koji bi se tako onemogućio da vodi krivični postupak, stvarala privilegija za okrivljenog. Otuda smatramo da bi trebalo u određenim slučajevima uzeti u obzir *i sam zaštitni objekt* koji se štiti određenim kažnjivim delom, kao kriterijum za utvrđivanje identiteta krivičnog dela i drugog kažnjivog dela, za koja se vode dva kaznena sudska postupka.²⁶

Zaključak

Načelo *zabrane dvostruke ugroženosti* propisano je čl. 4. Protokola br. 7 uz EKLJP, kao pravo da pojedinac *ne bude osuđen ili kažnjen dvaput u istoj stvari*. Prema navedenom pravilu EKLJP, „nikome se ne može ponovo suditi, niti se može ponovo kazniti *u krivičnom postupku u nadležnosti iste države* za delo zbog koga je već bio pravnosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom te države. Međutim, problem je nastao prilikom tumačenja pojma „krivični postupak“, gde je prema praksi ESLJP pojam *krivični postupak* tumačen mnogo šire nego što se inače shvata prema pravilima našeg unutrašnjeg prava. Naime, stavovima ESLJP koji proizlaze iz njegovih odluka, pored krivičnog postupka obuhvaćeni su i prekršajni postupak, kao i postupak za privredne prestupe. Drugim rečima, ESLJP ne pravi razliku između ovih postupaka ukoliko se istom okrivljenom sudi za isto delo (isti događaj) paralelno u više navedenih postupaka. Takvi slučajevi tzv. paralelnog vođenja više kaznenih postupaka protiv istog okrivljenog za isti događaj, prema stavu ESLJP smatra se povredom osnovnih ljudskih prava okrivljenog, tj. povredom zabrane dvostruke ugroženosti. Dakle, zabrana dvostruke ugroženosti je na taj način, iako se ona

26 Pored navedenog – Vidi: Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1-2634/11; Presuda Osnovnog suda u Kragujevcu, 9K-567/11 od 30.5.2010. i Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž. 1-4105/11 od 13.10.2011.

odnosi samo na tzv. meritorne odluke (osuđujuće i oslobađajuće) – što znači uže nego što to definiše princip *ne bis in idem* u našem unutrašnjem pravu – proširila dejstvo ovog principa i na odluke iz druge dve vrste kaznenih postupaka (prekršajni postupak i postupak za privredne prestupe).

U praksi naših sudova često se dešava to da prekršajni postupak pre pokretanja krivičnog postupka, bude okončan pravnosnažnom odlukom (presudom ili rešenjem). U takvim slučajevima dolazi do toga da je u pogledu istog okrivljenog pre nego što je pokrenut krivični postupak, već pravnosnažno odlučeno od strane prekršajnog suda za isti događaj, što faktički isključuje vođenje krivičnog postupka, jer bi suprotno dovelo do povrede principa zabrane dvostruke ugroženosti prema shvatanju ESLJP. Tako, na primer, okrivljeni ne bi mogao biti kažnjen za krivično delo teške telesne povrede, jer je prethodno kažnjen za prekršaj protiv javnog reda i mira, zbog toga što bi se tako povredilo pravilo zabrane dvostruke kažnjivosti iz čl. 4. Protokola br. 7 uz EKLJP.

Sve navedeno nam govori da su u međuvremenu nastupile značajne promene koje su našem krivičnom materijalnom i procesnom zakonodavstvu, pa i našem kaznenom zakonodavstvu u celini, donele neke praktične probleme. Na taj način je pod uticajem prakse ESLJP došlo do značajne promene i naše sudske prakse, ali bez promene našeg krivičnog i prekršajnog zakonodavstva.

Shodno nekadašnjoj sudskoj praksi krivičnih i prekršajnih sudova, takve situacije ne bi uopšte predstavljale problem, jer su se sudovi držali pravila da „utvrđena odgovornost okrivljenog za lakši kazneni delikt ne isključuje njegovu odgovornost za teži kazneni delikt“. Drukčije rečeno, ako bi neko bio oglašen krivim i kažnjen kaznom zatvora za prekršaj koji se odnosio na isti događaj za koji je kasnije pokrenut i krivični postupak, to ne bi uticalo na pokretanje i vođenje krivičnog postupka. Krivični postupak bi se redovno pokrenuo i dovršio, a ukoliko bi se utvrdilo da je okrivljeni istim radnjama izvršio i krivično delo, zbog čega bi bio osuđen, kazna izrečena odlukom organa za prekršaje, samo bi mu se uračunala u kaznu izrečenu odlukom u krivičnom sudskom postupku.

Međutim, primenom čl. 4. Protokola br. 7 uz EKLJP odluke krivičnog suda izjednačene su prema dejstvu sa odlukama prekršajnog suda i sudskim odlukama za privredne prestupe. Na taj način praksom ESLJP uglavnom se težilo da se takvim stavom spreči tzv. dvostruka ugroženost „od strane istih organa iste države“, a čiji je uzrok bio nepoznavanje razlika između tri različite vrste kaznenih delikata (različitog stepena društvene opasnosti) koje poznaje naš pravni sistem. Takav problem uvek postoji ako se isti događaj može podvesti istovremeno pod zakonska obeležja različitih kaznenih delikata (krivično delo, prekršaj i/ili privredni prestup). To su dakle, slučajevi kada u okviru određenog nacionalnog zakonodavstva dva različita državna organa za isti događaj osude isto

lice, u slučaju kada se elementi zakonskih opisa konkretnih kaznenih delikata podudaraju. Prema takvom stavu prekršajni postupak koji je pravosnažno okončan može se odnositi na „krivičnu stvar“ u smislu čl. 4. Protokola br. 7. Time bi i samo pokretanje novog postupka uz saznanje da je okrivljenom već suđeno u prekršajnom postupku, predstavljalo povredu odredbe čl. 4. Protokola br. 7 uz EKLJP. Drugim rečima, povredu osnovnih ljudskih prava.

Da bi se na neki način razrešila novonastala situacija, zauzeti su stavovi na nivou apelacionih sudova u saradnji sa Vrhovnim kasacionim sudom. Tako su u stavovima Apelacionog suda u Kragujevcu u saradnji sa sudijama prvog veća Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda (sednica od 07.12.2012), usvojeni kriterijumi na osnovu kojih bi se moglo oceniti da li se radi o tzv. *presuđenoj stvari*, te da se o njoj radi ukoliko postoji *istovetnost radnje, učinio-ca, vremena i mesta izvršenja radnje*.

Opravdano se može postaviti pitanje da li bi, na primer, okrivljeni koji bi za isti događaj bio osuđen za prekršaj, a ne za krivično delo teške telesne povrede, bio na neki način „privilegovan“, i da li bi mu se tako stvorio povoljniji položaj, s obzirom da bi kažnjavanjem za prekršaj bila isključena mogućnost vođenja krivičnog postupka? Pored toga, ne ide li takvo postupanje državnih organa na štetu oštećenog, jer bi se tako učiniocu (okrivljenom) izrekao lakši društveno-etički prekor, osudivši ga npr. za prekršaj, a ne za krivično delo zbog istog događaja? Smatramo da bi zbog toga državni organi, imajući u vidu zabranu dvostruke ugroženosti i praksu ESLJP, morali da prvo konkretan događaj sagledaju ne samo iz ugla do sada usvojenih kriterijuma (vreme, mesto, ista radnja, isti učinilac), već i sa stanovišta zaštitnog objekta svake od posebnih grana kaznenog prava – krivičnih dela, privrednih prestupa i prekršaja, i to u fazi pre pokretanja bilo kog kaznenog postupka. Jedino bi se na takav način bilo u stanju da se konkretan događaj pravilno kvalifikuje, te da se pruži pravno-sudska zaštita najvrednijem dobru za koje je propisana najviša pravna sankcija. S obzirom na to, logično sledi da bi prednost prilikom pravnog kvalifikovanja konkretnog životnog događaja, imao nadležni javni tužilac, koji bi pre svega mogao da odluči da li će vršiti krivično gonjenje. Ukoliko bi tužilac odlučio da se krivično gonjenje ne sprovede, dalje bi mogao da se vodi prekršajni postupak. Slična je situacija i u odnosu krivičnih dela i privrednih prestupa. Logično je da bi prednost bila data krivičnopravnoj kvalifikaciji događaja, u odnosu na kvalifikaciju događaja kao privrednog prestupa, imajući u vidu težinu kaznenih delikata i zaštitni objekt koji se njima štiti.

Specifična situacija postoji u slučaju kada se okrivljeni goni po privatnoj tužbi, a paralelno je pokrenut prekršajni postupak. Smatramo da bi u tom slučaju trebalo uporediti zaštitne objekte kaznenih delikata (krivičnih dela i

prekršaja) koje su okrivljenom stavljeni na teret. Na primer, može se desiti da okrivljeni odgovara zbog prekršaja protiv javnog reda i mira, a sa druge strane bude podneta privatna krivična tužba za uvredu. Očigledno je da ova dva kaznena delikta imaju različit zaštitni objekt, tj. povredu časti i ugleda i javni red i mir. Međutim, može se postaviti pitanje, na koji način sprečiti mogućnost da eventualna odluka u prekršajnom postupku, za isti životni događaj, ne onemogućiti vođenje krivičnog postupka po privatnoj tužbi za uvredu. Ne bi li se na taj način postupajući u korist principa *ne bis in idem* i pravne sigurnosti, povredilo načelo pravde i pravičnosti, i uskratilo pravo oštećenom da zaštiti svoju čast i ugled. Ovo bi se pitanje moglo rešiti boljom razradom kriterijuma za procenu identiteta događaja.

Smatramo da bi neki od osnovnih elemenata za ocenu istovetnosti događaja trebali da budu: 1) istovetnost učinioca (okrivljenog), 2) istovetnost radnje izvršenja (činjenični opis radnje), kao i 3) vremenska i prostorna povezanost činjenica. Međutim, mislimo da pre nego što se nadležni organi gonjenja odluče da li će učinioca za isti događaj goniti za krivično delo, prekršaj ili privredni prestup, potrebno je da se obrati pažnja i na posledice koje je radnje učinioca proizvela, odn. zaštitni objekt koji je inkriminisanom radnjom povređen ili ugrožen. Jedino bi se na taj način okrivljenom izrekla adekvatna sankcija tj. društveno-etički prekor za preduzetu radnju, što bi u krajnjoj liniji bilo i u skladu sa načelom pravičnosti i srazmernosti.

Takođe, smatramo da u skladu sa načelom pravednosti i srazmernosti, treba uvek imati u vidu da izrečena sankcija mora uvek biti pravedna i srazmerna učinjenom delu. To nas sve upućuje da se prilikom opredeljivanja za koji kazneni delikt učinilac treba da odgovara za isti događaj, treba voditi računa i o zaštitnom objektu koji je njegovom protivpravnom radnjom povređen, odn. ugrožen. Smatramo da uvek treba prednost dati gonjenju za teže kazneno delo u odnosu na lakši oblik, iako činjenični opis događaja obuhvata elemente različitih kaznenih delikata po težini, jer bi samo tako postupanje bilo dosledno načelu pravednosti i srazmernosti.

Imajući u vidu činjenicu da je primenom EKLJP i praksom ESLJP primenom principa zabrane dvostruke ugroženosti izmenjeno dejstvo načela *ne bis in idem*, potrebno je voditi računa da li se paralelno sprovede prekršajni i krivični postupak ili krivični postupak i postupak za privredni prestup. Kako bi se izbegla situacija da se zbog pravnosnažno okončanog prekršajnog postupka ili postupka za privredni prestup, ne može protiv istog okrivljenog voditi krivični postupak za isti događaj, potrebno je uspostaviti bolju saradnju krivičnog suda i prekršajnog suda, odn. suda koji vodi postupak za privredni prestup. Bolja koordinacija ovih organa i poboljšanje njihove saradnje otkloni-

la bi takvu situaciju. Smatramo da bi javni tužilac u ovoj situaciji imao prednost u odlučivanju da li će protiv okrivljenog voditi krivični postupak, pa bi tek onda došlo u obzir pokretanje prekršajnog postupka, odn. postupka za privredni prestup. Takođe, trebalo bi uspostaviti i bolju saradnju između organa gonjenja (policije i tužilaštva) pre pokretanja bilo kog postupka, prekršajnog ili krivičnog, kako se ne bi javilo paralelno vođenje dva postupka protiv istog okrivljenog za isti događaj. Naravno, smatramo da bi javni tužilac imao prednost prilikom odlučivanja da li će se pokretati krivični postupak, s obzirom da on sprovodi krivično gonjenje, tj. pokreće postupak za teže delikte (krivična dela).

Radi usaglašavanja prakse naših sudova sa praksom ESLJP, smatramo da je potrebno da se praksa i stavovi ESLJP učine dostupnim našim sudovima, kako bi se detaljnije razmotrila od strane postupajućih sudija. Potrebno je, dakle, da se na adekvatniji način prezentiraju stavovi ESLJP, naročito oni u kojima se tumače odredbe EKLJP, i to neposredno, a ne samo posredstvom stavova viših sudskih instanci (apelacionih sudova i VKS). Bolje upoznavanje naših sudova sa standardima ESLJP, dovelo bi i do bolje primene EKLJP. Uvek se mora imati u vidu i Ustavna zabrana ponovnog gonjenja i kažnjavanja za isto krivično delo i na postupke za neko drugo kažnjivo delo (čl. 34. st. 4. Ustava).

Takođe, rešenje bi trebalo tražiti i na zakonodavnom planu, tako što bi se izvršile i određene promene u našem pozitivnom zakonodavstvu. Naime, izvesni nesporazumi u pravnoj kvalifikaciji mogli bi se otkloniti tako što bi se razmotrili i zakonski opisi pojedinih prekršaja, privrednih prestupa i krivičnih dela. Na taj način bi se izmenom zakonskih opisa pojedinih kaznenih delikata napravile veće normativne distinkcije između pojedinih delikata, dodavanjem i brisanjem pojedinih obeležja zakonikih opisa. Tom prilikom uvek treba imati u vidu i različit stepen društve opasnosti (štetnosti) pojedinih delikata.

Navedenoj konfuziji i paralelnim kaznenim postupcima dosta je doprinela i tzv. hipertrofija krivičnog prava, tj. propisivanje određenih ponašanja kao krivičnih dela, iako su takvi, skoro identični zakonski opisi, već predviđeni kao pojedini prekršaji. Zato na tom planu treba razmotriti i moguću dekriminalizaciju pojedinih krivičnih dela koja imaju isti zakonski opis kao i određeni prekršaji, uz procenu njihove društvene opasnosti. Na taj način bi se odredilo i da li će se pojedina kažnjiva ponašanja stavila u naležnost prekršajnog suda ili u nadležnost osnovnih sudova.

Imajući u vidu i praksu ESLJP kojom se tumače pojedini pojmovi EKLJP, smatramo da je potrebno da se u skladu sa tom praksom, preciznije odrede kriterijumi na osnovu kojih treba vršiti pravnu kvalifikaciju konkretnog događaja, tj. na osnovu čega treba ceniti pojam „isto delo“. Ovo naročito treba

činiti na sednicama Vrhovnog kasacionog suda, kako bi se na nivou države postiglo usaglašavanje sudske prakse.

Na kraju, treba naglasiti da uvek prilikom opredeljivanja za određenu pravnu kvalifikaciju dela (životnog događaja) kao krivičnog dela ili kao nekog lakšeg kaznenog dela (prekršaja ili privrednog prestupa) uvek treba imati u vidu različit stepen društveno-etičkog prekora učinioca za svako od navedenih delikata. To bi značilo da bi istovremeno pažnju trebalo obratiti i na stepen društvene opasnosti pojedinih delikata, kao i na dobra koja su njima zaštićena, a sve sa ciljem da se postigne veći stepen izvesnosti u sudskoj praksi koji bi kao krajnjem cilju doveo do veće pravne sigurnosti i pravičnijeg postupka, kako za okrivljenog, tako i za oštećenog.

Literatura

- M. Grubač, *Krivično procesno pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2008.
- T. Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Savremena administracija, Beograd, 1981.
- B. Zlatarić i M. Damaška, *Rječnik krivičnog prava i postupka*, Novinsko-izdavački zavod, Zagreb, 1966.
- D. Dimitrijević, M. Stefanović-Zlatić i Đ. Lazin, *Krivično procesno pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1986.
- M. Škulić, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009.
- M. Škulić, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2011.
- M. Škulić, *Osnovne novine u krivičnom procesnom pravu Srbije – Novi Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2013.
- N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, *Krivično pravo Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1995.
- Z. Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, IP Justinijan, Beograd, 2004.
- Z. Stojanović, *Krivično pravo – opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Pravna knjiga, Beograd, 2013.
- Z. Stojanović, *Komentar krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, treće dopunjeno izdanje, Beograd, 2009.
- M. Cetinić, *Pravo privrednih prestupa*, Dosije, Beograd 2002.
- *Bilten Vrhovnog kasacionog suda*, Beograd, br. 2/2011.

mr Nenad Stanković
Senior judges assistant
Basic Court in Paracin

**THE BAN OF DOUBLE JEOPARDY
AND THE PROBLEM OF
DELIMINATION OF CRIMINAL RESPONSIBILITY**

In the last few years the practice of European Court of Human Rights has made a big influence on court practice in Republic of Serbia which is, as a member of the Council of Europe, obliged to follow European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms. Hence and its agencies are obliged to respect the decisions of the European Court of Human Rights (ECHR). In the practice of European Court of Human Rights the principle of double threat (punishment) was specially allocated, whose essence is that the same person cannot be punished twice by the two bodies of the same State for the same offense (event). The specified principle resulted from the provision of Article 4 of the Protocol no.7 of the European Convention of Human Rights, as a right not to be convicted and punished for the same thing twice. According to the above provision, „no one can be re-tried or punished again in criminal proceedings under the jurisdiction of the same State for an offense for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State.“

However, the practical problems occurred in the interpretation of the provisions of the Convention by the European Court of Human Rights and the Internal Criminal Law of the Republic of Serbia, as the European Court of Human Rights does not distinguish between the three types of punishable acts - criminal offenses, misdemeanors and economic violations (offenses). The problem arises when one particular life event also includes features from criminal offenses. In this case, it is possible that the same person simultaneously run multiple (criminal) proceedings, which leads to the principle of prohibition of double threat. Such actions of the authorities of the same State may present a violation of Basic Human rights.

This paper critically examines some substantive legal and procedural legislative solutions to the legal system of Serbia, relations between the three types of criminal offenses (offenses, misdemeanors and economic violations),

the impact of the European Court of Human Rights case law of the Republic of Serbia, as well as some possible changes de lege ferenda, with the aim of better and fairer trial.

Key words: *criminal offense, legal qualification, offense, misdemeanor, prohibition of dual threat, ne bis in idem, the European Court of Human Rights.*